

РЕЦЕНЗИЯ

На проф. д-р РУМЯНА БОЖИНОВА
Институт за изследване на населението и човека,
Департамент „Психология” – БАН,

Член на жури, съгласно Заповед №УМО – 65 от 05.12.2017 г.. във връзка с конкурс за заемане на академична длъжност „Доцент” по чл.67, ал. 1, т. 1 от КТ по Професионално направление 3.2. Обща психология (Психология на личността.) Конкурсът е обявен от Бургаския свободен университет в ДВ бр.83/17.10.2017г..

КАНДИДАТ

КРАСИМИРА ХРИСТОВА МИНЕВА,
доктор по психология, гл. асистент при Бургаския свободен университет

В обявения от БСУ конкурс участва един кандидат – доктор по психология Красимира Христова Минева, гл. асистент в Бургаския свободен университет – Център по хуманитарни науки.

Красимира Минева е преподавател в Бургаския свободен университет от 1999 г.. Между 2012 и 2015 година Минева е докторант на самостоятелна подготовка по психология на личността в ИИНЧ при БАН и защитава дисертация на тема: „Личностна типология на зависимите от психоактивни вещества на метадоново лечение”.

Прекият стаж на кандидатката по месторабота и по темата на конкурса е 18 години. В периода 1999 – 2010 година, тя е асистент в Бургаския свободен университет а от 2010 до настоящия момент (2018 г.) тя е гл. асистент в същия университет (Център по хуманитарни науки). В посочения период К. Минева се отличава със сериозна професионална активност. Води основни лекционни курсове в рамките на студенти бакалаварска степен в специалност „психология” в БСУ по психология на личността, диференциална психология, психология на развитие на възрастните, а също на студенти магистри в същата специалност и специалност „детска и юношеска психология” при БСУ по психологично консултиране и терапевтични подходи при подрастващи със зависимости, социално-психологичен тренинг, личен опит и базови умения за консултиране. Минева е разработила 6 електронни курсове. Общата ѝ учебна заетост през последните 3 години е 1129 часа. В същото време кандидатката в качеството на експерт е провела множество обучения на педагогически специалисти за работата с деца, по психология на аномалното развитие, за справяне със стреса и др. (справката сочи 7 подобни обучения). Тя участва общо в подготовката, разработването и изпълнението на 12 проекта – институционални, национални, включително пет международни проекти.

Обема и качеството на научната и преподавателска работа на Минева в голяма степен е свързана с широката ѝ компетентност. В първите години на професионалната си кариера тя работи като клиничен психолог, специализира върху личностната зависимост от психоактивни вещества, преминава през редица допълнителни квалификационни курсове. Минева е високо оценявана от студентите, на които преподава.

За настоящият конкурс кандидатката е представила 24 научни и научно приложни публикации – 2 на английски език, останалите на български, 17 самостоятелни, 8 в съавторство. Те включват:

- 1 самостоятелна монография
- 2 самостоятелни студии
- 13 статиите – в научни списания и
- 6 в сборници от конференции
- 3 учебни пособия

В съдържателен план публикациите на Минева са *по тематиката на обявения конкурс*. Те очертават три проблемни области:

1. Автономност – детерминанти и концептуални модели;
2. Личностни особености и зависимост от психоактивни вещества;
3. Социална адаптация и идентичност .

Централно място в изследователската работа на Красимира Минева заема **автономността** като психологичен конструкт. На тази тема са посветени шест от приложените публикации, между които е монографията „Личността между свободата и контрола”. На базата на теоретични виждания и емпирични доказателства Минева допринася за разкриването на автономността като сложно образувание, което е свързано с основните структурни компоненти на личността и е повлияно от спецификата на тяхната изграденост и водещите мотивационни тенденции. Това от своя страна позволява да се изяснят предпоставките за пълноценното му формиране и развитие от гледна точка на ключовата му позиция във функционирането на индивида. От съществено значение са емпиричните доказателства че:

1) Съществува специфична връзка на автономността с Аз-образа, значима основно по отношение на поведенческата автономност. Според тази тенденция хората с добре структурирани аз-перцепции (стабилни, с висока надеждност и висока съгласуваност т.е. висока яснота на Аз-образа) се отличават със значимо по-висока степен на поведенческа автономност – по-голяма поведенческа свобода и по-голяма отговорност за собственото поведение. Това не се отнася да останалите компоненти на автономността (емоционалната автономност, ценностната автономност и автономността по отношение на семейната лоялност);

2) Автономността значимо се влияе от Аз-ефективността т.е. от вярата в собствените способности за решаване на проблеми и използване на поведения водещи до желан резултат;

3) Ценностната система, в аспекта на нейното вътрешно структуриране (конфликтно/безконфликтно) е свързана с капацитета на автономно функциониране на личността, прогресивно намаляващ при вътрешструктурни проблеми на ценностната система;

4) Автономността се отличава с индивидуално равнище на изразеност, което е следствие от различието в изградеността на личностните компоненти, с които тя е свързана.

Заслужава също да се подчертае, че с третираните в монографията проблеми и навлизането в подчертано сложните аспекти на личностна регулация на поведението е очертана широка рамка за бъдещи изследвания, включително за особеностите на функциониране на автономността при хора с увреждания, зависими от употребата на психоактивни вещества, поставени в сериозни стресови условия и т.н.. С цел утвърждаване на доказателствената стойност на установените закономерности е препоръчително в предстоящи проучвания да бъде разширено изучаването на връзката на автономността с основните личностни конструкти при следване на тяхното йерархично градиране, увеличаване на съответните извадки и повишаване на психометричните показатели на

апробираните чрез настоящата работа методи. Тези препоръки по никакъв начин не омаловажават представеният от кандидатката монографичен труд.

Личностни особености и зависимост от психоактивни вещества е втората тематична доминанта, в научноизследователската работа на Минева, отразена в 8 от приложенияте в справката публикации. Те свидетелстват за специфично личностен подход на третиране на проблема зависимост.

1) Минева свързва този проблем със структурни и функционални дефицити (особености), засягащи идентичността, аз-ефективността и моделите на саморегулация, както и с конкретни личностни особености като емоционална лабилност, импулсивност, гневливост, нетърпеливост и др. По емпиричен път е доказана специфичната връзка между силата на зависимостта от психоактивни вещества и равнището на структурираност на идентичността и силата на Его-то. При високи нива на употреба на ПАВ се отбелязват дефицити в синтетично-интегративното функциониране и в регулирането и контрола върху влеченията, емоциите и импулсите;

2) Определен принос в това направление е изведената по експериментален път от Минева дискриминираща типология. Тя дава възможност за психологична класификация на зависимите от психоактивни вещества на основата на личностните фактори предпоставящи тежестта на зависимостта и тежестта на последствията от нея. В теоретичен план типологията подпомага изясняването на факторите, определящи курса на развитие на заболяването, а в приложен за очертаване на най-добрите терапевтични подходи и интервенции, както и за превенцията като скринингов инструмент;

3) Специално трябва да се подчертае приноса на Минева за „внедряване” на научните ѝ постижения в областта на консултативната практика с разработеното от нея учебно пособие *„Траектории на развитие и лечение на зависимостите от психоактивни вещества”*, ориентирано към студенти и специалисти от помагащите професии. То включва базисна ориентация в етиологията на разстройствата породени от употребата на психоактивни вещества. Представя също така вижданията за възникването и развитието на разстройствата, свързани с употребата на ПАВ на основните психологични школи и подходи. Специално място е отделено на типологиите на зависимите от ПАВ. С особена значимост е и последната глава от пособието, посветена на лечението на разстройствата, дължащи се на употребата на ПАВ.

Социална адаптация и идентичност” е третата проблемна област, представена чрез 7 от представените публикации. Техният фокус е адаптацията на индивида към актуално променящата се социална среда поради: преживявания от обществото преход, протичащите в световен мащаб глобализационни процеси, организационните промени в непосредствената работна среда и др.. Минева свързва процеса на адаптацията на личността основно с процеса на изграждане на идентичността, с което демонстрира модерен и перспективен подход на изучаване връзката „личност – променяща се социална среда”. Както следва, тя утвърждава, че:

- 1) Социализацията, в контекста на глобалната култура, поражда две противоречиви тенденции - към изграждането на силно унифицирани идентичности и към търсене на собствена уникалност и неповторимост. Това от своя страна, комбинирано с напреженията между глобална и локална култура забавя във времето процесите на формиране на идентичност и достигане до психосоциална зрялост;
- 2) Обществата в преход имат шанса за промяна и нови креативни решения за собствената идентичност, социални норми и правила, но също предполага дълбоки кризи и социални дисфункции. На ниво индивид ниската диференциация на селфа и високата тревожност засилват тенденцията към ригидност и провалят опита за социална адаптация
- 3) Ролята на организационната промяна, на различните ѝ модели е във връзка със спецификата на въздействието им върху човешките ресурси;
- 4) Описва някои от основните проблеми в процеса на социализация и интеграция на младите правонарушители и значението на мотивацията и когнитивно-поведенческите корекционни програми за успешна преработка на девиантните модели на поведение.
- 5) В тази област могат да бъдат споменати още две публикации на кандидатката, които се отнасят до връзката на студента с академичната среда и засягат отношението му към висшето образование и мотивацията за постижение.

Публикациите на Минева, свидетелстват и за сериозната обвързаност на научното търсене с приложна ориентация. Тя, както беше посочено по-горе е автор на учебното пособие *«Траектории на развитие и лечение на зависимостите от психоактивни вещества»*. Минева е съавтор на *«Ръководство за практическа подготовка на студенти по социална работа»*, създадено за целите на практическото обучение в рамките на Бакалаварската програма по социални дейности и консултации при БСУ. То обхваща: 1) Проблемата за същността на социалната работа като професия и организация на практическата

подготовка на студентите; 2) Представя различни модели на социална работа в неправителствени организации.

Минева е съавтор и на ръководството *«Овладеяване на гнева. Корекционна програма за обществено въздействие»*, ориентирано към пробационните служби. В него са включени методики за ефективна и практически приложима корекционна програма за обществено въздействие с цел промяна на нагласите, ценностите и поведението на лица с агресивно поведение, (провокирано от преживяване на гняв), с мярка пробация.

И трите пособия илюстрират високата теоритична и практическа компетентност на авторите и специално на К. Минева, както и сполучливия ѝ опит да свърже изследователските резултатите с подготовка на специалисти за консултативната и терапевтична работа.

Ценни от гледна точка на изследователската и консултативната практика са също апробираните и адаптираните от К. Минева *методи* като: 1) Адаптацията на Скала за измерване на яснотата на Аз-концепцията (Campbel et all, 1996); 2) Адаптация на Скала за измерване на Аз-ефективността на Mark Sherer, James Maddux et all; 3) Апробирането на Скала за измерване на автономността по Уъртингтън (Worthington Autonomy Scale); 4) Адаптация на скала за измерване на самооценката на М. Розенберг (Rosenberg, 1965); 5) Апробирането на Въпросник за измерване на удовлетвореността на потребностите на Д. Лестър (Lester, 1990).

Публикациите на Минева, като цяло, са показателни за подчертано сериозна и целенасочена изследователска работа в областта на психология на личността, но също за прогресивното ѝ разширяване и задълбочаване. Тя се простират от изучаването на централни личностни конструкти и механизми на регулация на поведението, през връзката им със социалната адаптация до проявата на определени отклонения в тях. С особена значимост е факта, че на базата на посочените по-горе насоки на изследване едновременно с разкритите общи от научна гледна точка закономерности са очертани тенденции, които са специфични за съвременния човек, за неговото развитие и поведение в актуалния социокултурен контекст.

В по-общ план трябва да се отбележи, че проследените научни трудове без съмнение характеризират кандидата като оригинален изследовател, с широк кръг интереси и значителен обем научна продукция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Единственият кандидат в конкурса за доцент. по специалност “обща психология” (психология на личността) при Бургаския свободен университет гл. асистент д-р Красимира Христова Минева е утвърден учен със собствено присъствие в областта на психологията на личността. Чрез своите научни трудове и професионална автобиография тя се представя като високо квалифициран изследовател и преподавател със съществени научни приноси, коректно отразени в авторската справка.

В качеството си на рецензент съм убедена, че гл. асистент Красимира Христова Минева отговаря на условията за заемане на научната длъжност „доцент” и давам положително заключение за нейния избор.

26.01.2017 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Проф. д-р Румяна Божинова)